

Gemeente Amstelveen

Gemeentelijk beschermd stadsgezicht

redengevende omschrijving

adressen : Dorpsstraat 23, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38 en 40-44
naam object : Dorpsplein en omgeving, Oude Dorp Amstelveen.
postcodes : 1182 JD, 1182 JA en 1182 JE
kadastraal : G 1446; G 2242; G 3406; G 3407; G 3408; G 3956; G 4169; G 4195; G 4248; G 4249; G 4416; G 4505; G 4553 en G 4675.
bouwjaar : Divers

Gemeentelijk beschermd dorpsgezicht

De bedoeling van een beschermd dorpsgezicht is dat het straatbeeld, het karakter en de hoofdstructuur van het beschermde gebied in stand blijft, en dat de functionele ontwikkeling in hoofdlijn blijft aansluiten op de historische ontwikkeling. Het doel van een aanwijzing is niet om het gebied te ‘bevriezen’ of ‘op slot te zetten’ en de individuele panden in het gebied zijn niet per definitie beschermd als gemeentelijk of rijksmonument. De bescherming van het dorpsgezicht heeft tot doel om ontwikkelingen en veranderingen aan gebouwen, zichtbaar vanuit het openbaar gebied, of de openbare ruimte zelf in het beschermde gezicht meer bewust te doen toetsen aan de historische karakteristieken van het cultuurhistorisch waardevolle gebied.

Voor panden binnen een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht geldt de bescherming voor gevels en dakvlakken gericht naar de openbare ruimte. Voor wijzigingen aan deze onderdelen is een omgevingsvergunning nodig voor het onderdeel ‘handelen met

gevolgen voor monumenten'. Dit geldt niet alleen voor wijzigingen aan het gebouw, maar voor alle wijzigingen met invloed op het straatgezicht, zoals erfafscheidingen, bijgebouwen en werkzaamheden aan de openbare ruimte. Voor onderdelen die niet zichtbaar zijn vanaf de openbare ruimte, gelden de gewone regels uit de (omgevings)wet. Het interieur van panden binnen een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht is geen beschermd onderdeel. De vergunningsvrije werkzaamheden zoals ingesteld door het Rijk, blijven van toepassing binnen een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Ook regulier onderhoud, waarbij het uiterlijk aanzien niet wijzigt, is en blijft vergunningsvrij.

Situering

Centraal gelegen in het Oude Dorp van Amstelveen ligt sinds eeuwen de Dorpskerk. Daaromheen ligt een openbaar plein, dat wordt omringd door gebouwen, met uiteenlopende bouwjaren, architectuur, kapvormen, nokrichtingen en functies, waaronder woningen, winkels, horeca, een museum, een voormalige pastorie en een voormalig schoolgebouw. Het Oude Dorp Amstelveen is één van de vier oude dorpskernen binnen de gemeentegrenzen van de gemeente Amstelveen. Hoewel er in de jaren '70 en '80 delen van de oude dorpskern zijn gesloopt en zijn vervangen door nieuwbouw is het historische beeld van de dorpskern van het Oude Dorp Amstelveen nog altijd beleefbaar. Dit gebied, het plein voor de dorpskerk en de omliggende bebouwing, aanwijzen als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht, betekent niet alleen een erkenning van de historische waarde van het gebied, maar ook een duidelijke uiting van de wens tot behoud van deze historisch gegroeide dorpskern en het waardevolle plein- en straatbeeld. Niet alle gebouwen aan het dorpsplein beschikken over historische waarde. Woningen die in de jaren zeventig, tachtig en negentig zijn gebouwd, hebben we bewust buiten de begrenzing van het beschermde dorpsgezicht gehouden. Van de gebouwen binnen het gemeentelijk beschermde dorpsgezicht, is een flink aandeel reeds aangewezen als gemeentelijk monument, waaronder de dorpskerk, de pastorie en de Piet Heinschool. Het gaat bij dit beschermde dorpsgezicht ook niet alleen om het behoud van de architectuur, maar vooral om behoud van het straatbeeld; de voorgevels van de woningen maar zeker ook het beeld, de sfeer en de invulling van de openbare ruimte.

Begrenzing gemeentelijk beschermd dorpsgezicht Dorpsplein en omgeving.

Ontstaansgeschiedenis van het Oude Dorp

Het Oude Dorp van Amstelveen is vele eeuwen het centrum van de gemeente geweest. Het was het hart van de gemeenschap, waar ambachtelijke bedrijven en herbergen waren, waar de school, de markt, de kerk en de winkels waren, waar recht werd gesproken en waar tol werd geheven voor verkeer op de doorgaande route tussen Amsterdam en Leiden.

Het dorp is vermoedelijk al na de ontginning van Amstelland in de 12de eeuw ontstaan, en groeide uit van een buurtschapje tot een dorp met een centrumfunctie. Op de plek van de huidige Dorpskerk staat al vele eeuwen een kerk. In 1447 werd er een kerk gebouwd, die een oudere voorganger verving. Deze werd verschillende malen ingrijpend gerenoveerd, tot er structurele

An engraving of the church of Amstelveen. The church features a tall, slender steeple with a cross on top. The building is partially obscured by large, leafy trees. In the foreground, there is a gate with a small house on the left and a larger building on the right. Several people are depicted: a man pushing a cart with hay, a group of people standing near the gate, and a person walking on the right. A small dog is also visible. The scene is set in a park-like area with a path leading towards the church. In the top left corner, there is a circular stamp that reads 'N. VAN BELGHEM LEIDEN'. At the bottom left, the text 'H. Sch.' is visible. The title at the bottom reads 'AMSTELVEEN met de kerk. te Amsterdam by P. Touquet Junior.'

Het plein voor de kerk heeft steeds een publieke functie gehad, hier werd niet alleen markt gehouden, ook stond hier de waterput en sinds 1611 ook het rechthuis, en direct er tegenover, de galg. In de 17de eeuw zou het dorp bestaan uit zo'n 50 huizen, en in de 18de eeuw uit 66 huizen. Aan het eind van de 18de eeuw werd het dorp opgeschrikt door oorlogsgeweld. Pruisische troepen trokken op richting Amsterdam en vielen op hun weg ook het dorp

waaronder het rechthuis. Na deze Franse tijd verschoof het centrum en economisch zwaartepunt van Amstelveen richting Amsterdam. Het nieuwe raadhuis werd langs de Amsteldijk gebouwd. Zo raakte het oude dorpscentrum in een isolement, dat pas weer werd opgeheven na de annexatie van de noordelijke delen van de gemeente Nieuwer-Amstel door de gemeente Amsterdam in 1896. Het nieuwe raadhuis werd gebouwd in de Dorpsstraat. Ook de komst van de tramlijn in aan het begin van de 20ste eeuw zorgde voor nieuw leven in de brouwerij. Er werden verschillende bijzondere gebouwen met een maatschappelijke functie gebouwd, zoals het station Amstelveen in 1912, de marechausseekazerne in 1919, het postkantoor in 1921 en de Piet Heinschool in 1907. Als gevolg van de enorme bevolkingsgroei en nieuwbouwgolf van de gemeente na de oorlog, werd het oude dorpscentrum van Amstelveen te klein, te afgelegen en te ontoegankelijk. De gemeenteraad besloot in 1950 dat er een nieuw centrum moest worden ontwikkeld aan de Burgemeester van Sonweg, waaraan in 1955 werd begonnen met de bouw. Het Oude Dorp verloor als gevolg daarvan haar centrumfunctie, en daarmee grotendeels haar horeca en detailhandel. In de jaren zeventig is een deel van de bebouwing gesloopt en vervangen door nieuwbouw.

Ruimtelijke karakteristieken

Centraal in het beschermde dorpsgezicht staat de Dorpskerk. De kerk is een zaalkerk met een één-beukig schip met een lengte van 3 traveeën, een transept en een driezijdig gesloten koor; tegen de westgevel bevindt zich een vierkante toren met een stijl tentdak, gedekt met leien.

Het terrein direct rond de Dorpskerk is ingeplant met gras, dat weer rondom wordt omzoomd door een kniehoge beukenhaag. Het terrein wordt slechts onderbroken door twee paden van natuurstenen (gelijkende) grafzerken richting de hoofdingang en de ingang in de noordelijke zijbeuk, en enkele bomen, waaronder een grote blauwe ceder links van de voorgevel.

Voor de entree van de vm. Openbare Piet Heinschool (1907) staat een enorme kastanjeboom. Naast deze vm. school staan twee huisjes die de oudste bebouwing in de dorpskern vormen (anno 1800). Oorspronkelijk (vanaf 1597) heeft op deze plek de woning van de schoolmeester, tevens koster, gestaan; in 1792 is de bebouwing aan de

oostzijde van de Dorpsstraat voor een belangrijk deel verloren gegaan, waaronder de onderwijzerswoning (Dorpsstraat 42). In 1800 is nr 40 herbouwd, bij nr 42 gebeurde dit het jaar ervoor. Sinds enige tijd is in beide panden een galerie annex woning gehuisvest. De woningen maken nu onderdeel uit van het naastgelegen Van der Togtmuseum. Ten noord-oosten van de Dorpskerk ligt de voormalige pastorie (1876), momenteel in gebruik als kantoorpand. Hoewel kerk en pastorie en kerk functioneel een ensemble vormen, wijken ze in architectonisch ontwerp en detaillering van elkaar af, en zijn dan ook niet van dezelfde ontwerpers.

De bebouwing rond het Dorpsplein heeft helaas niet unaniem historische waarde. De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is daarom zo getrokken dat bebouwing zonder historische waarde buiten het beschermde gebied valt. De bebouwing binnen het gemeentelijk beschermde dorpsgezicht heeft waarde, vanwege de stedenbouwkundige waarde als omlijsting van het plein rond de kerk. Ook hebben ze ensemble-waarde. Niet omdat ze als eenheid zijn gebouwd, maar juist vanwege de diversiteit: in bouwperiode, in functie, in architectonisch ontwerp, in nokrichting, in kapvorm en in materialisatie. Hieraan is de door de eeuwen heen, organisch gegroeide dorpskern af te lezen, met individueel ontworpen gebouwen rondom het publieke plein, de kerk, de pastorie en de school, die zo'n belangrijke sociale, maatschappelijke en culturele functie hebben gehad voor Amstelveen.

In verband met een renovatie van het Dorpsplein en omgeving heeft in 2011 rond de kerk, het Dorpsplein en de Badlaan een archeologisch veldonderzoek (opgraving) plaatsgevonden, waarbij rond de kerk op vele graven is gestuit. Op locatie van het Dorpsplein is onder andere gestuit op de fundamenten van de waterput en een oude oeverbeschoeiing, en bovendien op vele graven. Met zekerheid is daarom te zeggen dat het betreffende gebied ook een zeer hoge archeologische waarde heeft.

Panden binnen beschermd dorpsgezicht

- Woonhuis, Dorpsstraat 23 / Badlaan 26;
- Woonhuis, Dorpsstraat 24 (gemeentelijk monument);
- Woonhuis, Dorpsstraat 26;
- Woonhuis, Dorpsstraat 28;
- Woonhuis, Dorpsstraat 29 (gemeentelijk monument);
- Woonhuis, Dorpsstraat 30;
- Woonhuis, Dorpsstraat 31 (gemeentelijk monument);
- Woonhuis, Dorpsstraat 32;
- Woonhuis, Dorpsstraat 33;
- Pastorie, Dorpsstraat 34 (gemeentelijk monument);
- Dorpskerk, Dorpsstraat 36 (gemeentelijk monument);

- Piet Heinschool, Dorpsstraat 38 (gemeentelijk monument);
- Dorpsstraat 40-44 (gemeentelijk monument).

Selectiecriteria

Bij de aanwijzing van objecten als gemeentelijk monument worden de navolgende criteria in aanmerking genomen:

- Situeringswaarde

A. Van belang als restant van een historisch stedenbouwkundig concept en/of als geheel of onderdeel van een historische aanleg of verkaveling.

2. De bijzondere historische betekenis

4. De zeldzaamheidswaarde qua aanleg/structuur

E. Van belang als oriëntatiepunt

F. Van belang vanwege situering en/of markering van het stadsbeeld.

- Historische betekenis / cultuurhistorische waarde

A. Van belang als symbool of herinnering aan een historische gebeurtenis of ontwikkeling in het verleden.

C. Van belang in verband met de zeldzaamheidswaarde qua herkenbaarheid per individueel object/ensemble/complex.

D. Van belang als verschijningsvorm van een sociaal-economische en/of politieke ontwikkeling.

Bronvermelding:

- 'Nieuwer-Amstel en Amstelveen. 1000 jaar historie'. M.D.M. van Munster en P. van Schaik. 2006.
- Redengevende beschrijvingen gemeentelijke monumenten de Dorpskerk (Dorpsstraat 36), De vm. Piet Heinschool (Dorpsstraat 38), de pastorie (Dorpsstraat 34). Opgesteld door de Monumentencommissie gemeente Amstelveen.
- Rapport archeologische begeleiding en opgraving. Dorpsstraat en Badlaan, Amstelveen. IDDS archeologie, maart 2013.